

Anmeldelse

KAREN MARIE MORTENSEN, *Karl Jaspers liv, samtaler og tænkning*, Aalborg Universitetsforlag, Aalborg 2014, 165 sider.

I forlængelse af sin bog om Hannah Arendt, *Skabt til at begynde*, fra 2008 fattede Karen Marie Mortensen interesse for Arendts mentor og betydelige inspirationskilde, Karl Jaspers. Hendes aktuelle bog er tænkt at skulle råde bod på, at Jaspers i den danske kulturdebat i over 50 år er blevet forbigået. Det er ganske vist rigtigt, som KMM i sit forord gør opmærksom på, at der eksisterer både et *Österreiches Karl Jaspers Gesellschaft* og et nordamerikansk *Karl Jaspers Society North America*; men heller ikke internationalt kan man i modsætning til, hvad KMM antyder, tale om nogen større, aktuel interesse for Jaspers. Godt nok har han fået opkaldt en asteroide efter sig, og ved universitetet i Oldenburg holdes en årlig Jaspers-forelæsning om *Fragen der Zeit*, ligesom der findes et Jaspers-arkiv, idet universitetet i 2009 opkøbte hans arbejdsbibliotek af universitet i Basel – Jaspers var æresborger i Oldenburg, hvor også den psykiatriske del af sygehuset er opkaldt efter ham. Og så har Universitetet i Heidelberg en årlig *Karl Jaspers-Vorlesung*. Men trods alle disse forsøg på at holde hans navn og værk i hævd, er det i dag småt med en egentlig interesse for Jaspers.

Bogen består, som også KMM pointerer, primært af citater og tætte gengivelser af udvalgte dele af Jaspers' forfatterskab. Det giver den et mosaikpræg, som nok introducerer til Jaspers, men ikke bidrager med nogen helstøbt tolkning af hans værk og filosofi. Det er ærgerligt; men KMM skal dog have tak for overhovedet at have begået denne bog og derved bidraget til i nogen grad at afbøde den glemsel, som er blevet hans filosofi til del også i den danske offentlighed. Foruden en nyttig kronologi over Jaspers' liv og en sammenstilling af hans hovedværker består bogen af otte hovedafsnit samt en afslutning. Det er dog ikke helt let at følge bogens struktur, da flere afsnit har en tematisk overlappende karakter og flere steder i sprog og stil har et mere essayistisk og nogle gange prædikende præg. I det første afsnit stiller KMM det indlysende spørgsmål, hvorfor man skal læse Jaspers, og peger i den sammenhæng på, hvordan en række af de spørgsmål, Jaspers stillede (skyld, medansvar, nationalisme, internationalisme og globalisering), har "været fortrængte og betændte i den danske offentlighed de seneste 15 år". Det er jeg ikke enig i, ligesom det heller ikke forklarer, hvorfor Jaspers' filosofi de seneste 50 år i vid udstrækning har været glemt. Det sidste kunne hænge sammen med, at netop denne type filosofi bundet, som den er, til en bestemt overvejende tysk filosofisk sen-moderne tradition virker altmodisch

i forhold til et filosofisk paradigme, der siden begyndelsen af 1960'erne har haft den sproglige vending som forudsætning. Derpå følger afsnit om tankespor i et liv (II); grundtanker hos Jaspers (III); ensomhed, grænsesituationer og kommunikation samlet under overskriften psykologi (IV); en yderligere drøftelse af grænsesituationer; Jaspers og Heidegger (V); Jaspers og Arendt (VI); offentlige samtaler (VII); en selvstændig diskussion af atombogen og menneskets fremtid; og endelig religionsfilosofi (VIII). Alle afsnit er forsynet med en række korte underafsnit.

Selv om KMM igennem bogen forsøger at belyse Jaspers' forfatterskab, hans 'filosofiske tro', ved hjælp af Grundtvigs tanke om mennesket først og det, hun kalder Løgstrups skabelsesteologi, fremstår sammenstillingen overfladisk og ikke synderlig oplysende. Den tjener til at drage en parallel mellem på den ene side Løgstrups og Tidehvervs gensidige diskussion og på den anden side Jaspers' drøftelser med henholdsvis Heidegger og med Bultmann, hvor Jaspers' religiøse 'universalisme' imidlertid begrundes i hans baggrund i en liberalteologisk tradition. Det sidste kan i høj grad også diskuteres og bør under alle omstændigheder nuanceres, medmindre man synes, det er klagende at betegne hele den dagsordensættende tysksprogede, protestantisk teologiske tradition fra 1850'erne og frem til 1917 som liberalteologi. Det sidste peger på et generelt problem. Bogens intenderede modtager er uklar. Er det den bredere offentlighed, er den sine steder for indforstået i både stil og indhold og forudsætter en modtagerkreds med indgående kendskab til en filosofisk og teologisk tradition (se fx s.17.19f.37.142). Er den omvendt henvendt til denne læserskare, kommer den til kort ved overfladiskhed, utilstrækkelig problembevidsthed og kendskab til den mere filosofi-, kultur-, og teologihistoriske kontekst for forfatterskabet. Eksempelvis nævnes Alfred Weber en passant som kultursociolog (s. 19); men man får intet at vide om den betydelige indflydelse, han øvede på Jaspers' tænkning, ligesom det vel også havde været rimeligt at gøre opmærksom på, at hans broder var Max Weber, som omtales *anderswo* i bogen. Sammenligninger er for nonchalante og man kommer ikke i dybden med drøftelsen. Det er ærgerligt.

Til svaghederne hører også en noget patosfuld og psykologiserende skrivestil (fx s. 20, hvor det om Jaspers fortælles, at han døde på sin hustrus 90 års fødselsdag: "Måtte de end gennemleve mange trængsler sammen, så fik de dog den nådegave at dele et langt liv med hinanden"), ligesom jeg har ladet mig irritere af en række forsøg på at parallelisere begreber og tanker hos Jaspers med nutidige fænomener. Det bliver overfladisk, fordi der ikke tages hensyn til de meget forskellige bevidstheds-, kultur- og socialhistoriske vilkår (se fx s. 23.31.81). Ærgerlig er også manglende korrekturlæsning og overholdelse af dansk ortografi og grammatik. Talord under ti skrives konsekvent med tal; orddelinger er idiosynkratiske; der skelnes ikke mellem præpositionel og adverbial brug af ord som fx udenfor, indenfor og overfor; bogen igennem optræder komposita delt (loyalitetserklæring [s. 113], finansvirksomhed [s. 114], resonansbund [s. 120], mellemdistanceraketter [s. 123], helvedsforestillinger [s. 144], engangskarakter [s. 145f. – her skrevet både i to og et ord]; og dette er kun få

eksempler); der er mange stave- og grammatiske fejl (s. 26.29.44.63.87.92.121.127 – ja, bogens titel mangler genitiv apostrof), ligesom Tertullians værk *De testimonio animae* (Om sjælens vidnesbyrd) bør gengives på latin eller dansk, men ikke på tysk (s. 149). Disse svagheder falder ikke kun tilbage på forfatteren, men også på forlaget, som ikke har ydet fornøden redaktionel bistand.

Det mest sælsomme er imidlertid KMMs manglende kendskab til Jaspers' aksetidstænkning. Det er det punkt, som de sidste 20 år har påkaldt sig betydelig både international og dansk opmærksomhed (se *RvT* 60). I modsætning til, hvad KMM skriver, at det er Hannah Arendts tænkning, som "... i dag giver en væsentlig tilskyndelse til at genopdage Jaspers" (s. 106), er det hans begreb om aksialitet og aksetid. Det er den, som har fået en række førende tænkere til at vende sig mod Jaspers, som ofte, men dog ikke helt korrekt, hævdes at have stået fadder til begrebet. Det havde også i KMMs drøftelse været oplagt at tage emnet op (særligt s. 122.131f.), ligesom den upræcise tale om Jaspers' liberalteologisk prægede universalisme der ved kunne have fået en tiltrængt historisk nuancering (jf. s. 138). Det var netop ikke universalisme; men en tænkning funderet på en forestilling om aksetid, som hos Jaspers omfattede en række eurasiske kulturer i perioden fra 800-200 f.v.t., og hvor han søgte baggrunden for, hvad der skulle udgøre det moderne Europas fundament. Derfor er det også ubegribeligt, at KMM ikke til Jaspers' hovedværker regner *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte* fra 1949, som slet ikke omtales, ligesom hun heller ikke henviser til den centrale tekst fra 1946 *Vom europäischen Geist*, der oprindeligt blev holdt som foredrag ved *Recontres Internationales de Genève* i september 1946, men som samme år blev trykt af Piper Verlag i München som selvstændig udgivelse. Her finder man en afgørende baggrund for Jaspers' religionsfilosofiske tænkning, som samtidig viser tilbage til den tidlige Jaspers. Gør det så Jaspers aktuel? Det tror jeg ikke. Ser man bort fra begrebet og den bagvedliggende ide om aksetid, er der ikke meget, som i aktuel forskning står tilbage fra Jaspers' tænkning om det aksiale. Dertil var den for bundet af en i dag bedaget filosofisk sammenhæng og et politisk, ideologisk engagement for Europas genfødsel efter en krig, som havde lagt det datidige Europa i ruiner, kulturelt og socialt. I den situation manede Jaspers til ny besindelse på den europæiske fortid som forudsætning for en åndelig genfødsel. Helt personligt vil jeg gerne tilslutte mig denne opfattelse, i fuld bevidsthed om, at den kan kritiseres for kulturkonservatisme og elitisme. Men jeg erkender også, at en kulturelitær position som Jaspers' er vanskelig at gøre umiddelbart plausibel i vore dage.

Som fremgået er jeg kritisk over for KMMs bog. Jeg er sympatisk indstillet over for intentionen; men jeg synes ganske enkelt, der kommer for lidt ud af det. Her gælder Ovids ord: *Ut desint vires tamen est laudanda voluntas* (selvom kræfterne ikke slår til, bør den gode vilje roses).

*Anders Klostergaard Petersen, professor MSO, cand. theol.,
Religionsvidenskab, Aarhus Universitet*